

בס"ד, ז' אייר התשפ"ו

מנחות ק"ג – נדרי מנחה בלתי אפשריים, כל הראוי לבילה, ודם נבילה

שאלות:

1. יוסף התנדב מנחת שעורים, מה הוא צריך להביא?

נדרי מנחה בלתי אפשריים

המשנה דנה באדם שמתחייב להביא מנחה, אבל מוסיף בדבריו תנאי בלתי אפשרי בהלכות מנחת נדבה. לדעת **תנא קמא**, הנדר חל, והתוספת השגויה מתבטלת או מתוקנת. לדוגמה: האומר "הרי עלי מנחה מן השעורים" שאין כזו מנחת נדבה – חייב להביא מנחה מן החיטים. ורבי שמעון חולק ופוטר את הנודר מלהביא.

הגמרא שואלת: למה הנדר חל? הרי זה "נדר ופתחו עמו" – כלומר, האדם סתר את ההתחייבות מיידית בתנאי בלתי אפשרי ("שעורים"), מה שמעיד שחזר בו.

○ הסבר חזקיה (שלב א' – שיטת **בית שמאי**): חזקיה מעמיד בשלב הזה את המשנה כשיטת **בית שמאי**, שסוברים שהכלל הוא "תפוס לשון ראשון". ברגע שהאדם אמר "מנחה", הוא התחייב לנדר. התוספת "מן השעורים" נחשבת כניסיון חזרה, ו**בית שמאי** לא מאפשרים חזרה כזו (כמו בדין "הריני נזיר מן הגרוגרות" – שלבית שמאי הוא נזיר מין, והתנאי המוזר לא חל).

○ **רבי יוחנן** חולק על חזקיה וסובר שגם ל**בית הלל** הנדר חל. אנחנו מניחים שהאדם באמת רצה לנדור מנחה, אבל טעה וחשב שניתן להביא שעורים. באומר "אילו היה יודע... לא היה נודר כך אלא כך".

חזקיה הגביל את הדין של **תנא קמא**: שרק ב"שעורים" הנדר חל, אבל ב"עדשים" – לא.

○ הגמרא מקשה – אם חזקיה מסביר את המשנה לפי **בית שמאי** ("תפוס לשון ראשון"), מה ההבדל בין שעורים לעדשים? בשני המקרים הלשון הראשון הוא "מנחה!"

○ הגמרא מסבירה שחזקיה חזר בו מההסבר של **בית שמאי** ומסכים עם **רבי יוחנן**. כמו **שרבא** מסביר שאם המשנה הייתה **כבית שמאי**, היא הייתה צריכה להביא מקרה חזק יותר כמו "עדשים" להראות ש"תפוס לשון ראשון" עובד תמיד. מכך שהמשנה נקטה דווקא "שעורים", מוכח שהטעם הוא טעות – בשעורים אדם טועה (כי יש מנחת סוטה משעורים), אבל בעדשים אדם לא טועה, ולכן שם הנדר לא חל.

○ **רבי יוחנן** אמר שגם ב"עדשים" הנדר חל. הגמרא מסבירה: **שרבי יוחנן** לא אמר את זה לשיטתו (שהרי הוא סובר שהטעם הוא טעות, ובעדשים אין טעות), אלא לדעה המקורית של חזקיה: למה חזרת בך?, ייתכן שהמשנה נקטה דווקא "שעורים" כחידוש ל**בית שמאי**: כי בעדשים ברור שאין טעות, וברור שהאדם רצה לחזור בו וזה לא אפשרי, אלא שאפילו בשעורים שיש צד לומר שזו טעות וזה בכלל לא נדר (והוא לא אמר, אילו הייתי יודע...) – בכל זאת תפוס לשון ראשון.

זעירי אמר שהנדר חל רק אם אמר את המילה "מנחה" ואז "מן השעורים". אבל אם אמר "מנחת-שעורים" (בסמיכות) – הנדר לא חל, כי מההתחלה הוא הגדיר מוצר שלא קיים.

○ **רבא מקשה** על **זעירי** מכל המקרים במשנה ("קמח", "חצי עשרון" וכו') שבהם לא מוזכרת המילה מנחה. **רב נחמן** מתרץ שבאמת בכל המקרים האלו הנודר אמר את המילה "מנחה".

○ הגמרא **מקשה** – אם אמר "מנחה" והתחייב בעשרון, למה כשאמר "עשרון ומחצה" הוא חייב להביא שניים גם אם אמר את המילה מנחה (עשרון), הרי התוספת חצי עשרון, לא מוסיפה כלום? הגמרא **מתרצת** שמדובר שקודם אמר חצי עשרון ואח"כ עשרון ואמר: "הרי עלי מנחה (1), חצי עשרון (כלום), ועשרון (עוד 1)". סה"כ שני עשרונים.

○ **רבי שמעון** חלק במשנה על **תנא קמא** ואמר שהנדר לא חל. **רבא מסביר שרבי שמעון**, שפוטר בכל המקרים האלו, לא סובר שאומרים 'תפוס לשון ראשון', אלא סובר **כרבי יוסי**: "שגם בגמר דבריו אדם מתפיס". כלומר, אנחנו מסתכלים על כל המשפט כיחידה אחת. מכיוון שסוף המשפט ("חצי עשרון ועשרון") הוא בלתי אפשרי, זה לא כדרך המתנדבים, והוא מבטל את תחילת המשפט ("מנחה"), והנדר כולו בטל.

2. צדוק רוצה לשבור שיא ולהביא מנחה ענקית בנדבה, יש לו מגבלה בגודל?

כל הראוי לבילה

המשנה והגמרא דנות בשאלה מהי הכמות המקסימלית של סולת שניתן להביא במנחה אחת בכלי שרת אחד.

○ המשנה **אומרת**: שיחיד שמתנדב מנחה יכול להביא עד 60 עשרונים בכלי אחד. אם נדר להביא 61 עשרונים – עליו לחלקם: 60 בכלי אחד ועשרון אחד בכלי נוסף.

○ **תנא קמא** וכן **רבי יהודה** בברייתא שנקרא ראש המדברים בכל מקום, שכך מינו אותו הרומאים כמו שמופיע במסכת שבת, לומדים את הדין מהכמות המקסימלית שמביא הציבור ביום טוב ראשון של סוכות שחל להיות בשבת, שאז מביא הציבור סך של 61 עשרונים (עבור 13 פרים, 2 אילים, 14 כבשים, 2 תמידין ו-2 כבשי מוסף שבת). הכלל הוא ש"דיו ליחיד שיהיה פחות מן הציבור אחד", ולכן המקסימום ליחיד בכלי אחד הוא 60.

○ **רבי שמעון** דוחה את הלימוד מהציבור, שכן מנחות הציבור האלו מעולם לא התערבו בכלי אחד. המנחות של הפרים (בלילה עבה) והמנחות של הכבשים (בלילה רכה) נשמרות בכלים נפרדים ומוקרבות בזמנים שונים למשל תמיד של שחר ושל בין הערביים, ולכן אין ללמוד מהן על מנחה בודדת בכלי אחד.

רבי שמעון סובר שהגבול נקבע לפי היכולת לערבב את הסולת עם השמן. חכמים קבעו שניתן לבלול לכל היותר 60 עשרונים של סולת עם "לוג" אחד של שמן בכלי אחד. אם יוסיפו עשרון אחד נוסף (61) – השמן לא יוכל להתפשט בכל הסולת והמנחה לא תהיה ראויה לבלילה.

○ **חכמים** **הקשו** על **רבי שמעון**: מה ההבדל הגדול בין 60 ל-61? **רבי שמעון** משיב ש"כל מידות חכמים כך הן" – גבולות מדויקים (כמו 40 סאה למקווה, או כביצה לטומאת אוכלין). תוספת או חיסרון של כלשהו משנים את הדין לחלוטין.

הגמרא **מקשה**: הרי למדנו שגם מנחה שלא בללו אותה בשמן בכלל – כשרה בדיעבד. אז למה חוסר היכולת לבלול 61 עשרונים מעכב?

- **רבי זירא מתרץ:** ש"כל הראוי לבילה – אין בילה מעכבת בו; וכל שאינו ראוי לבילה – בילה מעכבת בו". כלומר, המצווה לבלול לא מעכבת בתנאי שהמנחה ראויה להיבלל.
- 3. האם רבי יהודה שהיה ראש המדברים בכל מקום, היה גם מורה ההוראה בבית רבי יהודה הנשיא?

שיעורי חכמים בדם נבלה

אגב הדיון בשיעורים שקבעו חכמים הגמרא מביאה דיון נוסף הקשור במידת הרביעית שקבעו חכמים לעניין טומאת דם של נבילה.

- **מעשה בפרדה של בית רבי:** **רב ביבי** סיפר בשם **רבי יהושע בן לוי**, שפעם אחת מתה פרדה בביתו של **רבי יהודה הנשיא**. חכמים שיערו את דמה שיצא ממנה כדי לבדוק אם יש בו שיעור "רביעית" (כרבע הלוג), של דם נבלה שמטמא, ולפרוש ממנו כנבילה.
- **רבי יצחק בר ביסנא הקשה** על המעשה הזה: הרי קיימת עדות של **רבי יהושע ורבי יהושע בן בתירא** שדם נבלות הוא טהור. **רבי יהושע בן בתירא** הביא הוכחה ממקרה שבו היו הורגים חיות בר ("ערודיאות") כדי להאכיל את אריות המלך, ועולי הרגלים היו שוקעים בדם החיות עד ארכובותיהם וחכמים לא אמרו להם דבר, משמע שדם נבלה לא מטמא.
- **רב ביבי שתק ולא ענה.** כשרבי זריקא שאל אותו למה הוא לא משיב, הוא הסביר שדעתו לא מיושבת עליו מחמת דאגות הפרנסה, והביא את דרשת **רבי חנין** על הפסוק בפרשת הקללות "וְהָיוּ חַיִּיךָ תִּלְאִים לְךָ מִנְּגַד":
 - "חייך תלואים לך מנגד" – זה הקונה תבואה פעם בשנה.
 - "ופחדת לילה ויומם" זה יותר גרוע – זה הקונה תבואה מערב שבת לערב שבת.
 - "ולא תאמין בחייך" – זה הסומך על הפלטר (הנחתום/האופה) וקונה לחם בכל יום.**רב ביבי אמר על עצמו:** שהוא בדרגה השלישית – וכיוון שהוא דואג למזונו בכל יום, אין לו יכולת להתרכז ולהשיב על הקושיה.
- **רב יוסף מסביר** שהמעשה בבית **רבי** התנהל לפי שיטתו של **רבי יהודה בר אילעאי**. שהיה "מוריינא דבי נשיאה" (מורה ההוראה בבית הנשיא), והוא פסק להם כשיטתו **שבית הלל** מטמאים בדם נבילות.
 - **רבי יהודה** מונה שישה דברים (שמופיעים גם במסכת עדויות) שלשיטתו **בית הלל** החמירו **ובית שמאי** הקלו. אחד מהם הוא דם נבלות: **שבית שמאי** מטהרים, **ובית הלל** מטמאים. **ורבי יוסי ברבי יהודה מסביר** את דעת אביו, שגם לדעת **בית הלל** המטמאים, הדם מטמא רק אם יש בו שיעור רביעית, כיוון שרביעית דם יכולה לקרוש ולהפוך לנפח של כזית (שהוא השיעור המינימלי לטומאת בשר נבלה).